

Партия XXVII съездин тэр тутуу техникэскэй-экономическэй базатын бөрөргөтөн, биир кэлим индустриальной тутуу систематын онгорорго, тутууну ордук сир баайдаах, промышленноска тутуулар сырье хостонор сирдэритэр чугаһатан, үлэ-территориальной комплекстарын тэрийэн, кинилэр тууларыгар баар тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыга туһаайан ытарга, тутуу ытыллар ахсаанын экирээпккэ, үчүгэй хаачыстыбалаахтык жылгас болдьох абыллар ороскуотунан тутууну көдүүстээхтик ытарга оорук туруоруллубута.

Онно олобуран, 1986 сыллаахха Илин Сибиир, Дальнай Восток уонна Саха сиригэр 2000 сылга диэри тутууга региональной программа өнөһулан, Российскай Федерация Правительствотунан, Саха АССР Министрдерин Советынан көрүллэн, бигэргэтиллибитэ. (Материалы XXVII съезда КПСС. Политиздат. 1986 г. стр. 145—146).

Саха АССР Правительствота ити улахан программнай докумуонга олобуран, республика уонна оройуоннар оноруулаах күүстэрин сайыннарыга туһаайан, 2000 сылга диэри программа ылыммыта. Ити иһигэр биһиги оройуоммутугар сылга ортотунан 12 мөд. устуу-

ка кирпиччэни онгорор завод бу XII пятилеткага үлэбэ киирэн, оройуонга таас тутууну олохтоох матырыйаалынан хаачыйы үлэтэ сабаланыхтаах, суоллары асфальтааһыннан дьарыктанар завод тутулуохтаах, саҥа оскуолалар, оҥо садтара, кулууптар, маҕаһыыннар, спортивнай комплекстар, ОАПХ линиятыннан элбэх производственной тутуулар, XII пятилеткага 61,3 тыһ. кв. м. иэннээх 1043 квартира—олорор дьэ тутулуохтаахтара көрүллүбүтэ.

Манна олобуран, райплан председателэ Н. Н. Петров «Олорор дьэ—2000 сыл» диэн программаны бэлэмнээбитэ. Ону 1988 с. олунньуга райсовет сессиятыгар председатель В. Н. Жирков туруорбута. Партия ити съездин уураахтарын тутууга сыһыаннаах дьаһалларын олоххо киллэрийгэ үлэлэр 1986 сыл бастакы күннэриттэн ылыммытыннан барбытара.

Ол курдук тохсунньу 25 күнүгэр оройуон норуотун хаһаайыстыбатын мунньаҕар, онтон кулун тутар 15 күнүгэр партийнай-хаһаайыстыбаннай актив мунньаҕар капиталнай тутуу сорукутарын туһунан дакылааты партия райкомун секретара Д. Д. Иванов онорбута, онно 8 киһи тыл эппитэ, туһааннаах уураах

ТУТУУ

ылыммыты.

Ити курдук капиталнай тутуу боппуруона райсовет исполкомугар, сессиятыгар сыл аайы көрүллэн, саҥатан саҥа социалистическай эбэһээтэлистибэлэр ылым-лалара, кинилэр туолуулар өрүүтүн оройуон салайар аппаратын, народной хонтуруолун болжомтолорун киинигэр турара. Буолумуна даҕаны, оройуон норуотун хаһаайыстыбатын бары салаатын сайдытын инники кэскилэ тутууттан быһаччы тутулуқтаах!

Сэттэ уонча сыл социализм суолунан үлэлээн үөһээттен аллараанга диэри кииннэниллибит былаанга олобуран, биһиги оройуоммут, атын сирдэр курдук, пятилеткаттан-пятилеткага саҥаттан-саҥа элбэх тутуулары, о. и. оскуолалары, эмп тэрилтэлэрин, кулууптары, элбэх хотоннору, гаражтары, мастарыскайдары уо. д. а. производственной тутуулары, биирдии-иккилии мэндиэмэннээх кыра да, улахан да кээмэйдээх общественной уонна сүүһүнэн аабылларчааһынай олорор дьэиэлэри тутан, туһаҕа киллэрэн кэлбитэ.

Олору барыларын биһи-

ги бары бэйэбит көрөбүт, ити тутуулар хайдах, хаһан барбыттарын тыыннаах туолуулар буолабыт. Бары-барыта эргэрэр, кырдыар, алдыанар. Ол быһыытыннан кинилэр саҥардыллан, солбуллан, тупсарыллан иһиэхтээхтэр. Ол иһин государство хас пятилетка аайы былаанга көрөн, саҥа тутууга, чөлүгэр түһэрийгэ, өрөмүөннээһинигэ уонунан мөлүйүүн харчыны биэрэн, көмөлөһөрө.

Ол үбү сатаан туһаны, кэскиллээхтик дьаһаны, былааны толоруу барыта биһиги туттааччыларбытыттан уонна туттааччыларбытыттан тутулуқтаах. Ону биһиги туттааччыларбыт өйдүүр буоланнар XII пятилетка бастакы сылыттан тутуу үлэтин саҥалааһыннара көхтөөх этэ.

1986 сылга государственнай капитал үбүнэн барыта оройуон үрдүнэн 12067 тыһ. солк. производственной уонна производственнойа суох сүрүн фондалар киллэриллэн, былаан 117 % туолбута. Ол иһигэр ити сыл Модукка 570 төбө ыччат сүөһү хотону, Таастаахха 140 төбө, Үөдэйгэ 400 төбө хотоннор, Аппааныга 200 миэстэлээх кулууп,

50 миэстэлээх оҥо сада, Фрунзега 16 миэстэлээх баанньык, Нам селотугар 784 миэстэлээх таас оскуола тутулан, туһаҕа кирибиттэрэ. «Комсомольскай» совхозка 556 га ходуһа, бу совхозка 6,7 км, «Нам» совхозка 3,6 км усталаах суол оҥоһуллубуттара, «Көбөкөҥнө» уонна «Нам» совхоз ыалларын 200 квартираларыгар газ киллэриллбитэ, олорор дьэиэни тутууга көрүллүбүт лимит 127 % туһаныллыбыта, 3717 кв м иэннээх олорор дьэиэ туһаҕа кирибитэ, былаан 164 % толоруллубута, о. и. совхозтарга 2181 кв м, Министрдер Советтарын КТУ иһинэн 1270 кв м, Ветстанцияга 190 кв м уонна Граф Биэрэгинээби 2 №-дээх ОПТУ 262 кв м иэннээх олорор дьэиэлэр туһаҕа кирибиттэрэ.

Ити сыл бэдэрээттэһэн тутар тэрилтэлэр социалистическай куоталаһыларыгар өрөмүөннүүр-тутар учаастак (РСУ) начальник Г. Г. Матвеев, партийнай тэрилтэ секретара К. П. Абрамов, профком А. П. Саввин) булааннарын 108 % толорон, бастакы миэстэни ылан, оройуон көһөрүллэ сылдьар Кыһыл Знамятын уонна Бочуотунай грамотатын ылбыта.

Коллектив кыайытын өсө чингэтэр соруктаах 1987 сылга эмиэ соц эбэһээтэ-

листибэ ылыммыта. Тутар уонна өрөмүөннүүр үлэтин кээмэин 780 тыһ. солк. тиррирдэн, былаанын 104 % толорбута. (Бу сыл И. Е. Евстафьев начальнигынан, И. Н. Куличкин профком председателинэн үлэлээбиттэрэ.

1987 сылга Улуу Октябрьскай революция 70 сыла туолар юбилейдаах сылыгар тэнитиллибит социалистическай куоталаһыыга 597 тыһ. солк. үлэни үлэлээн, булаанын 104 % толорбут суолу тутар учаастак бастакы миэстэни ылбыта. Бу тэрилтэ киэн туттар механизатора, Норуоттар Добродоһуулар ордоннаах Михаил Назарович Оконешников тус бэйэтин эбэһээтэлиститин алтынныыга толорбута.

Партия XIX конференциятын көрсө тэнитиллибит социалистическай куоталаһыыга кыттан, 1988 сыл бастакы аңарыгар Якут-агропромстрой Намнаабы КСМК-та (начальник Н. М. Пинигин, партийнай тэрилтэ секретара С. А. Пахомов, профком председателэ А. В. Кирсанова) тутуу тэрилтэлэрин куоталаһыларыгар бастакы миэстэни ылбыта.

Бу оройуонга саамай улахан, кырдыаҕас тутуу тэрилтэтэ. Кэлин коллектив куоталаһынынан начальнигы (Бүтүүтүн 4 стр. көр)

ТУТУУ

(Инин 3 стр. көр)

нан Б. С. Бочуров үлэлтир. Интернациональной коллективка абыаа суох үчүгүтү үлэлтир баалар. Холобур, таас тутуу биригээдирэ В. М. Акимбетов, каменщиктар Г. Ф. Дьячковский, А. М. Харитонов, болуотундуктар В. И. Охлопков, М. А. Винокуров, К. В. Ильин, В. И. Соловьев, малярдар А. С. Рехлясова, Н. В. Лукина, В. И. Колпашникова, мас кэрдээччи И. Ф. Дмитриев, И. А. Ощепков, И. Г. Винокуров, тракторист А. В. Ноговицын уо.д.а.

Кинилэр үтүө суобастаах, дүккүрдээх үлэлэринэн тутулубут таас оскуолалар, кулууптар, олорор дьыалар, атын баарабай производственной тутууларынан киһи эрэ киэн туттуон сөп: «Бу биһиги дьоммут туттуттара!» дии.

Ити курдук уруккуттан олохсуйбут үгэһинэн сыл түмүктэрин, революционнай бырааһынныктары, юбилейнай бэлиэ кэмнэри, улахан политическай хампааньалары: быыбардары, съездэри, конференциялары үрдэтиллибит эбэһээтлэстибэлэри ылынан, үлэбэ үрдүк ситиһилэринэн көрсөр үтүө үгэс оройуон норуотун хаһаайыстыбатын бары салаатыгар олохтоммута дьону үлэбэ көбүлүүр, дьысипилиннэбэ тардар, уопсай дьыала иннигэр эппиэтинэстээх буолууга улахан айар, үөрэтэр уонна тэрийэр күүс буолара көстөр.

Манньык көбүтүһүлэр сүрүн хамсатар күүстэрэ—быһаччы үлэлтир дьоннор. Холобур, өрөмүөннүүр-тутар улаастакка оннук үчүгүтү үлэлтирэнэн бири сиргэ уһуннук үлэлээбит производство маастардарын коммунистар Ким Петрович Абрамов, штукатурщик Виталий Прокопьевич Шестаков, мас кэрдээччи Лонгин Николаевич Мохначевский уо. д. а. буолаллар.

Суолу тутар-өрөмүөннүүр улаастакка грейдерист В. А. Лукин, суоплар П. А. Сивцев, суол маастара А. А. Иванов, механизатор И. И. Винокуров, рабочайдар П. И. Эверстов, В. В. Колесов ааттарынан киэн тутталлар. Бу кинилэр үтүө суобастаах үлэлэрин түмүгэр 1989 сыллаах куоталаһыга С. П. Кирсанов, И. К. Колодезников салайар коллективтара оройуонига 1, республикаба 2 миэстэни ылбыта.

Ити курдук XII пятилетка устатыгар совхозтарга, оройуон бары тэрилтэлэригэр тутууга бэдэрэтинэн үс тэрилтэ суньунэн үлэлээн кэллэ. 1990 сыллаахха саага бири бэдэрээччи быһытынан А. А. Рехлясов (оройуон кырдыаһас опыткаах тутууччыта) начальниктаах Икутсельстрой КСМК-та тэриллэн, ити сыл 1958 тыһ. солк. тутууну ыппыта. Онон кинилэр уопсай күүстэринэн сылларынан, оройуон үрдүнэн толорулунна бэдэрээтээх үлэ:

(тыһ. солк.)	1986	1987	1988	1989	1990
Ремстройучасток	732	781	866	858	670
Агропром. КСМК	2375	2805	2838	2642	2209
ДРСУ	755	602	817	1255	1085
Барыта	3862	4188	4521	4755	5922

(Бу оройуоннаабы стат. отдел сыһааралара).

Бизе сыл устата ити аата 23248 тыһ. солк. сууммалаах үлэ ытыллыбыт. Мантан көрдөххө, РСУ уонна КСМК үлэтигэр 1988 сылы

киллэрэн туран, бэдэрэтинэн тутар уонна өрөмүөннүүр үлэлэрин кээмэйэ үүнэн испит. Оттон ДРСУ-га 1990 сылга дьэри үүммүт эбит. Кэлин көрдөрүүлэрэ тагнарар түһэн барбыт.

1988 сыл түмүгэр кэлэн КСМК былаанын 249 тыһ. солк. толорбото, ДРСУ 2 %-нан эмиз кыамматаба. Маныаха кэлин икки сылга тутуу тэрилтэлэрин үбүнэн уонна матырыйаалынан хаачыһы мөлтөөһүнэ, тутуу сыанатын ыарааһына, былааннааһынга суолта намтааһына, толорууга ирдэбил дьысипилиннэтэ сымнааһына сабыдыаллабыттара.

Ол түмүгэр райсовет председателэ В. Н. Жирков отчуоттуур дакылаа тыгар КСМК уонна РСУ аадырыстарыгар туһаайан, (1988 с. кулун тутар 26 к.) эппитин курдук, тутуулар бүтүөхтээх болдьохторо уһуур, хаачыстыбалара мөлтүүр, сорох тутуулар «бүтэн» баран кыайан туһаныллыбат туруктаахтар, албыннаан да туттарыылар баар чахчылар көстүтэллэр.

Холобур, 1990 с. олуньу 27 к. «ЛС» хаһыакка «Харабы баайан» дьэн Түбэ детсадын КСМК үлэлиттэрэ албыннаан туттарбыттарын туһунан суруллубута.

Пятилетка бастакы сылыгар тыа хаһаайыстыбатыгар ытыллыбыт үлэлэр тустарынан 1987 с. олуньу 14 к. «ЛС» хаһыакка ОАПХ тутууга инженерэ С. В. Оконешников 1986 сыллаахха туһаба кириэхтээх государственан үбүлэнэр объектарынан былаанын аһара толордулар дири. Ол курдук тыһ. солк. Бастакы колонка—туһаба кирибитэ барыта, иккис колонка—о. и. бэйэлэрэ хаһаайыстыбаннай ньыманан:

«Нам» совхоз	2700	467	17,3 %
«Комсомольский» совхоз	754	147	19,5 %
«Хатын Ары» совхоз	1167	217	18,6 %
М. Аммосов аат. совхоз	1858	417	22,4 %
«Көбөкөн» совхоз	307	306	99,7 %
Барыта	6786	1554	22,9 %

Уопсайа пятилетка бастакы сагаланытыгар кыайан бүппэтэх 4 мөл. 300 тыһ. солк. үлэ хаалбыт. Ол иһиттэн хаһаайыстыбаннай ньыманан тутулуохтааба 1 мөл. 400 тыһ. солк. 1986 сыллаахха үлэбэ кириэхтээх, барыта 102 араас объекттан 45-һэ эрэ кирибит. Ол аата 432 тыһ. солк. 57 объект үлэбэ кирибэтэх. Хаһаайыстыбаннай ньыманан тутулуохтаах былаан туолбатах. Сүрүн биричиннэтэ: турба, вентил, задвижка, электроматерыйаал, радиатор, котеллар уо. д. а. наадалаах матырыйааллар кыайан көстүбэтэхтэрэ. Иккиннинэн, совхозтарга бэйэлэригэр тутуу үлэлиттэрэ уонна тутуу техниката тийбэт этэ.

Манньык ыарахаттар үөс-

(тыһ. солк.)	1986	1987	1988	1989	1990
Ремстройучасток	732	781	866	858	670
Агропром. КСМК	2375	2805	2838	2642	2209
ДРСУ	755	602	817	1255	1085
Барыта	3862	4188	4521	4755	5922

кээбитэрин үрдүнэн, бэйэлэрин «хармааннарын иһин» аабымакка олорон, совхозтар эбии тутуу былаанын көрдүү ололорлору туһунан С. В. Оконешников сэмэлиирэ сөптөөх. Тыа хаһаайысты-

батыгар тутуу үс суол көрүнгүнэн үбүлэнэр: государство биэрэр үбэ, совхозтар барыстарыттан кириэр үп, Госбанк биэрэр ссудата.

Кэлин сылларга государство биэрэр үбэ биллэрдик сарбылына, Госбанк биэрэр ссудатын бырыһыана уруккутунааһар үрдүүр, онон совхозтар бэйэлэрин производстволара киллэрэр барыстарын эрэ суотугар тутууну ытарга суоттаныахтаах этилэр. Дьин көнөтүнэн эттэххэ, биһиги совхозтарбытар оннук дэлэгэй барыс суох буолбута биллэр. Ол иһин 1988 сылтан сабалаан тыа хаһаайыстыбатын бордодуктадарын государствоба туттарыы былаанын аһарыы иһин син-биир государство көмө кэриэтэ «дифференцированной надбавка» дьэн ааттаан, эбии төлөбүр онорбута.

Ол суотугар үөскүүр барыстан производственной уонна социальной тутуулары ытарга бырыһыан быһытынан үп ордорунуохтаах этилэр. Сорох совхозтар, холобур «Үөдэй» 1512, «Нам» 2044 уонна «Үүнэр» 900 тыһ. солк. ити үптэн син балаача туһаннылар.

Уопсайа ити «надбавка» суотугар хаһаайыстыбаннай ньыманан тутууга үбү угуу 1986 сыллааһар 1990 сылга ОАПХ үрдүнэн бизе төгүл улаатта. Ол онугар государственной бюджет үбү биэринтэ икки төгүл аччатылынна.

Бизе сыл устатыгар 46828 тыһ. солк. капитал үбэ бары источниктарынан угуллубуттан 39766 тыһ. солк. туһанылына, о. э. 84,9 %

Оройуон үрдүнэн пятилетка сылларыгар барыта 60298 тыһ. солк. капитал үбэ угуллубут, о. и. государство бюджетиттан 33206 тыһ.

«Нам» совхоз	2700	467	17,3 %
«Комсомольский» совхоз	754	147	19,5 %
«Хатын Ары» совхоз	1167	217	18,6 %
М. Аммосов аат. совхоз	1858	417	22,4 %
«Көбөкөн» совхоз	307	306	99,7 %
Барыта	6786	1554	22,9 %

солк., кооперативнай уонна общественной тэрилтэлэринэн 1686 тыһ. солк. производстволара аналлаах капитал үбэ 38282 тыһ. солк., производствоа сыһыана суох капитал үбэ 22016 тыһ. солк. угуллубут.

Дьэ бу угуллубут капитал үбүттэн бүтэн, туһаба кирибит объектарга бизе сыл устата төһө үп ороскуоттамыт эбитий?

Производственной уонна производственнойа суох объектарга барыта тутулуубут 41488 тыһ. солк., о. и. производственной объектарга 29714 тыһ. солк., о. э. 71,6 % производственнойа суох объектарга 11774 тыһ. солк., о. э. 28,4 %. Уопсайынан капитал үбүттэн 68,8 оройуон норуотун хаһаайыстыбатын араас тутууларыгар бэриллбиттэр, уоннаабы 31,2 % тэрилтэлэр, совхозтар сүрүн средстволарыгар кириэр техника уонна оборудование булуһуларыгар барбыт.

Бэриллбит уонна туһаныллыбыт капитал суотугар пятилетка сылларыгар тутулан, туһаба социальной суолталаах тутуулар киридилэр: государственной бюджет суотугар уонна коопе-

ративнай үбүнэн 13720 кв м иэннээх олорор дьыалар, 1381 оҕо үөрэнэр оскуолата, 200 оҕо аналлаах детсадтар, 500 миэстэлээх кулууптар, 177 кв м иэннээх маһаһынаар, 594 кв м иэннээх физзаллар, 800 киһи олорор миэстэлээх стадионнар, 52 миэстэлээх баанньыктар уо. д. а.

Ол эрэри ити былаанга көрүллүбүт сорох бөдөн объекттарга, холобура, кирпиччэ заводун, суолу асфалтыр завод тутууларыгар, оройуону газтааһынга көрүллүбүт үптэри туһаныы матырыйаал кыайан көстүбэтинэн ситэ туһаныллыбата, үлэтэ бытааннык сыбарыйар.

Пятилетка устатыгар барыта чааһынай дьон бэйэлэрин үптэринэн государственной ссуда көмөтүнэн 513, о. э. 35623 кв м иэннээх дьыэни туттан киридилэр. Онон бизе сыл устата барыта оройуон үрдүнэн 52943 кв м иэннээх олорор дьыэ тутулан, былаамыт 86,4 % толорулунна.

1985 сылы кытта тэнгнэтэххэ, 1990 сылга нэһилиэнньэ ахсаана 26,2 % эбиллибит буоллабына, олорор дьыэ иэнэ 26,5 % эбиллинэ. Ол түмүгэр оройуон нэһилиэнньэтин бири дууһатыгар 11,9 кв метртэн 12,04 кв метргэ дьэри, о. э. 1,12 % эбиллинэ. Бизе сылга дьитэххэ, эбилли улахан суох. Сорох тэрилтэлэр, ордук КСМК, Министрлэр Советтарын кытта, кэккэ сылларга олорор дьыэ тутуутун былаанын толорботохторо.

Ити түмүгэр «Олорор дьыэ—2000 сылга» дьэн программа көрүллүбүт XII пятилеткатаабы сорууда 15,4 %—нан туолбата. Балаача чааһынай тутуу Нам селотугар—7398 кв м иэннээх 119 дьыэ, Хамааттаба—5640 кв м иэннээх 61 дьыэ, 1 Хомустаахха—4451 кв м иэннээх 65 дьыэ, Хатырыкка—3341 кв м иэннээх 46 дьыэ тутулуунулар. Мантан көстөрүн курдук, чааһынай олорор дьыэлэр тутууларга совхозтар кииннэригэр, улахан бөһүөлэктэргэ хото барбыттар.

Ол онугар отделениелар, биригээдэлэр кииннэрэ буолан олорор кыра бөһүөлэктэргэ, холобур, Түбэбэ бизе сыл устата 14 эрэ, Бөтүнгэ 16, 2 Хомустаахха 8 эрэ дьыэлэр тутулуубуттара. Мантан оройуон тыатын хаһаайыстыбатын нэһилиэнньэтин аһара кииннээһин баран ээрэ, онон оройуон тыатын хаһаайыстыбатын, киһи сүрүн салаатыгар—сүөһү интэринигэр үлэлит илиини туһаныыга, ол аата оройуон экономическай сайдыытын инники кэскилигэр улахан куттал үөскээн ээрэ көстөр.

Түмүктээн этэр буоллаха, бу ааспыт XII пятилеткаба оройуон производственной социальной уонна олорор дьыэни тутууга баар кыабын бириэмэтигэр кыайан таба туһаммата. Пятилетка, кэлинки 2-3 сылларыгар ирдэбил, дьысипилиннэ сагараһыта биллэн, харчы көрүллүүтэ, матырыйаалынан хааччылыы ыарааһына, үлэһит илии кэлэ-бара туруута элбээһинэ бүтүөхтээх тутуулар болдьохторо аһара уһууругар, хаачыстыбалара намтырыгар, тутуулар уонна үлэлэнэр үлэлэр бэйэбэ тулар сыаналара ыарааһыныгар тириэрпитэ.

Терентий ЗАМЯТИН.